

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Լուսնկայն գերեզմանաց Հայոց :

Վաճապետին զգայուն սրտին Հայոց գերեզմանաց Լուսնկային հետ ըրած խօսակցութիւնը օրագրին մէջ հրատարակելու ատեն , հարկ կը համարինք ծանուցանելու բանասէր ընթերցողաց թէ քերթողին , այսինքն Հ. Վ. Լուսնի Ս. Լ. լիշանեան Վարդապետին , այս սրտաշարժ տողերն , և ուրիշ շատ բանաստեղծութիւնները , որոնցմէ ալ ոմանք Վազմավիպիս թերթերուն այլ և այլ ժամանակ փայլ մը տուած են , 'ի լոյս ելին մօտերս առանձին տպագրութեամբ 'ի վայելումն քերթողասէր ախորժակաց , հինգ փոքրիկ հատորներ բաժնուած ըստ նիւթոց զանազանութեանը , և են հետևեալներս . Ա , Մանկանի . Բ , Մաղձուանի . Գ , Հայրուանի . Դ , Տէրուանի , և Ե , Տէրուանի : Լսյս քերթութեանց վրայ մասնաւոր գովեստ մը խօսիլ կամ դատաստան մը ընել չենք ուզեր հոստեղս . որովհետև հեղինակին ազգասիրաց ծանօթ անունը ազատ կ'ընէ զմեզ յամենայն :

Այ իմ լուսնակ գեղեցիկ , աստուածավառ դու լապտեր
Օր առաջնորդ գիշերոյ դըրաւ յերկինս ինքն Տէր .
Ի՞նչ մըթութեան աչք անփակ , սրտին այլ դու աչք կու տաս
Երբ շողշողուն շրջթայով կախուած շարժիս յիմ վըրաս .
Ի՞նչ թեւն՝ երկնից արծաթէն հիւսած , պատրոյգդ ալ ոսկի ,
Լգամանտէ կայծակներ սփռես զաստղերդ չորս դի .
Եղի մեղրի նըման կաթ մը յամանէդ յիս թափած
Կու խաղաղէ կըրքերս զինչ ալիք լըճիս հանդարտած :
Ո՛հ , ո՛նց պայծառ էիր դուն կենացդ երկրորդ գիշերին
Երբ նոր քաշուած Լստուծոյ ճախարակէն ընդ երկին .
Ո՛հ , ո՛նց փայլուն էր քո լոյսն՝ երբ առաջին այն անգամ
Վիշերազուարճ պըլպուլիկն ձրգեց ձայն երկնահամ .
Ո՛նչքն պայծառ քեզ նըման հովտէ հովիտ կու խաղայր .
Հեզիկ հովով թունդ ելած մաքուր առուակն հեւայր .
Չըկայր ականջ հողեղէն որ զայն լըսէր ու փառք տայր ,
Սիայն հրեշտակք լըսէին եւ շարժէին ըզքեզ վայր .
Եւ դուն լըռիկ չափեցիր զանամս երկնից կէս բոլոր ,
Ո՛րով՝ ու ցամքի վարագոյր բացիր , ներքեւ մըտար խոր ,
Երբ արեգակն կու գայր հրեղէն ոտքն յօդս ի վազ
Օարշալուսոյ ցօղ սփռէն եւ զառաւօտն հըրամազ : . . .
Կացիր արեւ , յետ կացիր , մ'ենէնք յերկինքդ կապոյտ ,
Թող լուսնեկիդ ի ման գալ դեռ ի մէջ թութս ամպերոյտ .
Կաց կաց լուսնակ դու յառաջ , լեռնէ ի լեռ սարէ սար
Սէջ ձորերուս խորերուս անցիր յուշիկ հաւասար .
Հետ քեզ ո՛նիմ ես գանգատ , քեզ Վաճապետն ունի բան ,
Սիրտն յերկուս է ճըղքած , եւ ցաւերն , ո՛հ , զանազան .
Պայծառ լուսնակ , մի փախչիր թէ տրտմութեան լըսես ձայն ,
Հաւած սրտի միթթարանք ես դու կանգնել յերկինքն այն .

Ման գաս յերկիրն Լադեմայ, բայց ոչ ի հինն այն գիշեր
Լորբ երջանիկ էր դեռ մարդ, լոկ սէր ու զկեանքն յիշէր .
Ղերմակ ճաճանդ յայնժամ տաք էր ջրերուն ու ծաղկանց ,
Ուր որ կաթէր քու շաղիկ՝ կենդանութիւն էր անանց . . .
Դարձիր նայէ հիմ՝ ի վայր, նայէ ի փէշ սարերուս ,
Լայէ ի տափ տաճարիս , եւ ի հողրանք գեղերուս . . .
Լ՛հ, գերեզմանքն են հայոց , որ ոչ եւս են յաշխարհի ,
Մաշած նըշխարք մեր հարանց՝ թաղուած ի խոր խաւարի :
Լ՛յն հայկազունքն անուանի եւ մարդկութեան անդրանիկք
Որ զԼ՛գամայ տունն իրենց վարձեցին տուն երջանիկ ,
Լ՛յն մեծամեծ հըսկաներն՝ որ հըսկայից յաղթեցին
Լեռնանման կըտրիճներն ի Չորն հայոց թափեցին ,
Հեթանոսաց կուռքերուն յաղթող որդիքն այն հայկայ՝
Ինկան անոնք այլ ի քուն ներքեւ ժայռիցն հարքայ :
Հայկն որ ամէն հայու սիրտ պիտի կանգնէ դարուց դար ,
Հայկն այլ ի քուն է ահեղ, եւ ո՞վ գիտէ զիւր դադար .
Ո՞ր արդեօք սար կամ բլուր ծածկէ զհըսկայն այն բարի՝
Որ փառք որդւոցն տըւաւ ու ազատութիւն աշխարհի :
Ո՞ր լեռն արդեօք է քո բարձ՝ բարձրագլուխ քաջդ Լ՛րամ ,
Որ ի Սարաց մինչ Սաթակ վազեցիր տէր յաղթանդամ .
Եւ դու Լ՛րայդ գեղեցիկ , յոր դաշտ արդեօք յոր հովիտ
Կարմիր գանգրովըդ պըլլած ծածկես ըզխոց ճակատիդ .
Եւ որ զահեղն Լ՛ժդահակ շամիրած ի ծայր նիզակին
Ի մութ քարայրս իջուցեր զվիշապազունս սեւագին ,
Դու ոսկեծամ եւ խարտեաշ Տիգրան , դու յոր կաս քարայր .
Եւ դու ծընունդ ծիրանի երկնից ու երկրի հրեղէն այր ,
Սեհատեսիլ դու Սահագն՝ որ ընդ աստուածըս նըստար ,
Նածկեց ըզքեզ ապառաժ , թէ հալեցաւ քան ըզսառ :
Լորկհազարեան տանուտէրք հայոց հողուս հայկազունք
Լ՛րդեօք ի խորըս նորին դեռ կեցեր էք իբր հիմունք .
Եւ ինչպէս ողջ ըլլալով զողջ բըռնաւորքն զարկիք ,
Լ՛յդպէս զմեռեալ բըռնաւորան հողուն ներքեւ այլ դատիք ,
Որ պըղծեցին զսուրբ երկիր մեր հարց հայոց սեփական ,
Կարծեցին ձեր քով նընջել, եւ ի դըժոխս արթընցան :
Դուք այլ պանդուխտ բարեկամք , Լ՛ըշակունիք տընաշէն
Որ զհայկազանց հին անունն հըռչակեցիք յազգս ամէն ,
Ի կամախայ կամարէն խըլուած յանգութ գերողաց
Եւ ի կտրիճ տիրասէր մանկանդ նորէն ազատած ,
Գլուխ գլխի խառն ի քուն Լ՛ադ Սասեաց մօտ վըհին ,
Լ՛րդեօք խորհուրդ ընելով դեռ կու յիշէք ըզվրէժն հին :
Դու այլ ո՞վ մեծդ հըսկայից եւ թագւորաց , սուրբ Տըրդատ ,
Որ զցանկալիս քո թողած՝ զԵրէզ , Գառնի ու Լ՛րտաշատ ,
Օահեղ գըլուխդ վերուցիր եւ յետ մահուդ ահաւոր
Եւ ի հանգիստըն հոգեաց վանաց առիւ քուն մ՝ այլ նոր ,
Օեփրատ թողած՝ զորով վազ տըւիր երագ ի մի քայլ
Վարածորան Տիգրիսի լըսես զխոխոջ այլեւայլ ,
Լ՛րդեօք հերիք քեզ տեղդ այդ , թէ դարձեալ շարժ տաս քարանց
Եւ ի Սեպուհ կամ Սասիս վազես՝ ըզմահն այլ սանձած :

Եւ դուք կարմիր Վարդանայ վարդանման դուք ընկերք
Որ յԱրտազու գաշտերէն մինչ ի Համէնն էք քրներ ,
Երդեօք ձեր սուրբ արեան գին աշխարհիդ բաղդն յիշելով
Շարժէք դեռ զբաջ բազկերնիդ հոգիներուդ կըրակով :
Բապրատունիք շինարարք , յԱրազգաւորս եւ Բազրան
Կու փրնտընէք զդաստակերտ ձեր ու զյետին քրնարան .
Եւ յաշտարակըս քաղքիդ՝ յազնիւն Ընի աչք ձրգած
Պըլուխ շարժէք , եւ երկիրըս սասանի սարսափած .
Տաճար , դարպաս , վանք , խորան՝ սփռին յերկիր աւերակ
Ընք եւ անշէնք գերեզման լինին Հայոց բովանդակ . . .
Խաւար վերայ խաւարի հագած կանգնի սեւ գիշեր .
Եւ հապետիս սիրտն այլ սեւ . Ըտուանձ , զմեղս հարց մի յիշեր : . . .

Երդ իմ լուսնակ , փութած յամպերէդ
Ե՛լ փարատէ զմութ Եւ հապետիս .
Սփռէ յերկիր դեղձան վարսերէդ ,
Հետ քարերուս կապէ զսին սըրտիս .
Հանդարտ ու լուռ է շուրջըս բոլոր ,
Երկիրս ի քուն երկինք լոկ արթուն .
Լուսնակ՝ վառէ զկանթեղդ կըլոր
Ի գերեզմանս իմ հարց Հայկազուն .
Ղերմակ թեւօք գըրկով երերուն
Երկընցու զջահդ յամպերուդ միջէն ,
Սարից գըլխէն , յետանց ծառերուն ,
ՅԱրարատայ երկձիղ գագաթէն :
Սարն ի սարին դիզած տասըն տակ ,
Չինակոյտ սառն ի վըրայն հինգ բարդ ,
Ու այլ ի վըրայն քո լոյսն ըսպիտակ ,
Ու այլ ի վըրայդ իմ արտսունք հրազարդ .
Երդեօք հալէն արդեօք տի մաշէն
Օթանձըր պատանք գերեզմաններուս .
Երդեօք ի խորն հասնին քարեղէն
Լըւալ զանլաց ոսկերք հայրերուս : . . .
Ե՛հ , ո՛հ . . . լըսէք ոգիք Հայկազանց
Եւ հապետիս լըսէք հառաչանք . . .
Լըսեմ լըսեմ ես ըզձայն հարանց ,
Ե՛հ շարժին բացուին գերեզմանք :
Բարեւ հանգիստ ձեզ հին Հայկազունք
Որ միակեցիք զազարակ Երայ ,
Եւ թէ ելան ձեր դէմ դիւցազունք
Ընկան հընձոց պէս յարտիդ վերայ :
ՅԱղցից ծոցէն կանգնած մըրմուլով
Թագապըսակ ահեղ ճակատներ ,
Սարդանք Սահանք ըզվրէժդ առնըլով
Հարին զՍասան , հանգչեցէք զքուն ձեր :
Ո՛վ հայրապետք սուրբ , փառք աշխարհիս ,
Որ նընջեցիք ի մատրանց ներքեւ ,

Նայեցէք մէկ մ' այլ վերայ երկրիս ,
Որ յաւընուդ ծագէ նոր արեւ :
Եւ դուք կտրիճ սիրուն զօրականք
Կրակաթափ թուրք , մահացան բազուկք ,
Քաղցր հայրենեաց պարիսպք եւ պահանգք ,
Ձեր քիրտն ու արիւն անմահ անմոռցուկք :
Դարձիք ամէնքդ առէք հանգիստ քուն ,
Նահապետ լայ զձեզ , յիշեն որդիք :
Եւ զվրկայ լուսնակրս փայլուն ,
Դարձիք առէք ըզքուն հանդարտիկ :
Իսկ դուք կայտառ ու կարմիր տըղայք
Գրաւք Գրիգորի , գինուորք Յիսուսի ,
Եկեղեցւոյս հայոց զարդ վրկայք ,
Ո՛վ կրակէ սիրտք՝ յաղթողք հիւսիսի :
Սուրհաստ ազգեր սեւակրօն
Հըրով թըրով եկան յիմ աշխարհ ,
Կասեն , վերցուի պատրագ ու պաշտօն ,
Ի ուսաւորչի լոյսն ըլլայ խաւար . . .
Եւ անիծեալ օձք , սիրտք գազանի ,
Չորնան լեզուդ ու անգութ բազկերնիդ :
Թէ բըռնացայք հողուս հայրենի՝
Հոգիս չ'ինկնար ի չար ձեր ժանիդ :
Հայոց հաւատս է փրկչին հաւատ ,
Յառաքելոց բերած նախընծայ ,
Ի ուսաւորիչն տընկեց հաստատ
Ու մեր արիւնքս ուռուցեն ըզնայ :
Պարսիկք , փուճ տեղ ատրուշանք վառին ,
Փուճ տեղ հագար այրէ զքաղքընիս :
Սուր Սըկիւթին եւ թուր Թաթարին
Փուճ տեղ շողան . ազատ է հոգիս :
Լսպէս կանչեն կարմիր կայտառ հայք ,
Գէմ սուրերու կանգնին համարձակ ,
Խաղան խընտան ընկնին նոր վրկայք ,
Կանգնին փառօք , թըռչին լուսաթաղ :
Կարմրածոցիկ զէտ հատից նըռանց ,
Օ էտ հողմնահար խայծեալ խընծորին ,
Նըման սարիցն արեան աղբըրանց՝
Թափին նըշխարք կարմիր կըտորին :
Հողն հայրենի ծըծէ զսուրբ արիւն ,
Չոցըն բանայ , առնու զիւր որդեակք ,
Յանմարդաձայն յանձանօթ անկին
Կարմիր քընով նընջեն նահատակք :
Սըրտի հատոր հա՛ զան սիրելիք ,
Հարցունք անեն ձորոց ու լեռանց ,
Ո՛ւր մեր տըղայքն , ո՛հ , ո՛ւր ծածկեցիք :
Սարեր ձորեր , տըւէք մեզ նըշանց . . .
Սարերըն լուռ , ձորերըն տըխուր ,
Հոգն հեւալով թեւերուն տայ դող ,

Կարկըջելով ընդ քարն անցնի ջուր ,
Տրտմեալ տերեւք կաթեն անուշ ցօղ :
Ո՛վ մայր , ո՛վ հայր , ո՛վ եղբարք եւ քորք ,
Ըճք տուք յերկին , անդ ձեր սիրելին .
Եւ ամէն քայլ որ կոխէ զայդ հողք
Նստեմէ զնըշխար Հայ նահատակին :
Արփռէ լուսնակ սրբոյն սուրբ լուսեր
Կարմիր կայտառ Հայոց մանկըտոյն .
Հողս այս տաճար է , դու այլ լապտեր ,
Եւ հասկետն այլ ի սուգ է սիրոյն : . . .
Եւ դուք ամէն Հայ սիրտք վըշտահար
Որ նախ քան զմահ մեռայք ցաւերով ,
Օր հալածանք կամ սուրն անդադար
Եւ կամ դիպուածք բերին չար ժամով ,
Որ զինչ երազ անցէք յաշխարհէս .
Պահ մի սիրով լըցուած սուրբ ամանք ,
Յանկարծ ընկայք կոտորած կուժի սէս ,
Շուտով խլեցին ըզձեզ գերեզմանք .
Դըլուխք կանգունք զէտ բարձրը սարի ,
Մազերդ ի ման ճաճանչից նըման ,
Բազկունք ամուր եւ կուրծքեր արի ,
Նոցեր ծաղկած ցօղալից շուշան ,
Պայծառ աչկունք ջուխտակ արեգունք
Որ կաթէիք գուլթ , սեր ու խընտում .
Վանի շուտով անցան ձեր ճրագունք ,
Եւ դադրեցաւ սրբտիդ վերվերում :
Երբեւ ճակտիս , ներքեւ այս քարիս
Յամբած սրտեր տերեւի նըման ,
Ձեր սիրելեաց շունչն յորդոց յորդիս
Եւ հասեր՝ հընչէ յիմ բերան .
Ո՛վ հարք , եղբարք , որդիք Հայ հողու՝
Եւ յաջք անսուգք եւ անյիշատակք ,
Ձեր սիրելեացն եմ ես արտասուս ,
Հին հառաչանք , հայրենի կրրակ :
Սեւ աւերակք դուք , դուք Սեւ հողեր ,
Թըրով թափած տըհաս հունձք եւ տունկք ,
Ի գազանաց ոտնակոխ ճըղեր
Ո՛հ , ծաղկեցէք դուք այլ յիմ արտսունք .
Կարմիր կոկոն գլուխներ , վեր կացէք ,
Եւ սակաթ աչք , մէկիկ մի բացիք ,
Սեղոտ շրթունք , մէկ մի ձենեցէք ,
Բսէք թէ հաշտ եմք , ու ի քուն դարձիք .
Վամեցէք հարք ըզճակտիդ քըրտինս ,
Օխարտեալ մազերդ թօթվեցէք տըղայք ,
Տըւէք այդոց մարք զյետին ըստինս ,
Հալալ արէք , եւ բարեաւ երթայք :
Սուրատատուր մեր սուրբբըն վըկայ ,
Հալալ արի ես ալ ձեր հողուն ,

Ղարձիք ի քուն . լուսնակս այլ վրկայ
Որ անմուաց էք ի Հայ սիրուն : . . .

Լ՛յլ դու լուսնակ ահա կու նուաղիս ,
Վաչես ճաճանչդ ի ծոցըդ ճերմակ ,
Օ էտ արծըթի ափսէ կու թաւլիս
Մէջ ամպերուն թուխ ու կապուտակ .
Կանց , մէկ վայրկեան մ' ալ կանց իմ սիրոյս .
Մէկ քար մ' այլ կայ յԼ՛նծանօթ հովտին ,
Վնաս հոն կաթէ ըզվերջին քո լոյս ,
Լ՛յն Վերեզմանն է Վահապետին :

ՆԱՀԱՊԵՏ

Հայր հալածեալ յորդոյն :

Տեսիլ ահաւոր . . մըթին արհաւիրք
Պատ զինեւ առնուն , ինձ աւանդ , Լքիկնք .
Ի ձիւնախաղաղ գագաթանց Սասեաց
Յիս ինքն ամպրոպաց ոստնու խիտտ հարուած .
Ղողամ առ սեմովք որդւոյս ցըրտաբեկ
Յաղճամուղջ գիշեր՝ չուառ ես ծընող հէգ :
Հայի ի վերուստ դըժընդակ որդին
Լը դէմք ի ծիծաղ խայտան զուարթագին .
Բզգամ յերակունս թէ արիւն իմ է ,
Լ՛յլ թոյն մահալից վիժէ յայն սըրտէ :
Որ սընոյցն ըզքեզ ի գութ հայրական
Հիմ այսպէս լըկել զըզուանաց փոխան .
Ի ծագել արփւոյն մինչդեռ զիմ մարմին
Վըտցես անշըշունջ դիակն ի գետին ,
Օ իարդ առ նովաւ անցցես անաշխար ,
Ո՛չ աչքդ յայն տեսիլ դարձցին ի խաւար :
Լը ո՛ւր գըտանել խուն ինձ յարկ , Լ՛ստուած ,
Լ՛պաւէն յանգութ ի մահուն ժանեաց .
Թէ ցըրտասառոյց դողայ իմ մարմին՝
Խղճք իմոյ սըրտիս քեզ վերընծային :
Յերկնից հեղ յերկիր ըզհուրդ երկնառաք՝
Լ՛յլ ոչ թէ դահիճ բարկութեան վրիժակ
Յանողոք հարուած մեղապարտ հիգին ,
Օ ի թէ ապաշորհ՝ բայց իմ է որդին .
Վոյ շող ջեռուցիւ ըզմեւք կաթեսցէ ,
Իսկ բոց թէ ծախիչ՝ օն զիս լափեսցէ :
Օ ինեւ դիզանին արդ ըստուերք մահու ,
Ի շըթունս կըցի համրացեալ լեզու .
Թողում զօդ զարեւ զայս չարագուշակ ,
Բացցին նոր այերք ինձ նոր արեւակ :

ՏԻԳՐԱՆ ՏՈՄԻՆԵԱՆ

ԱՀ . Մոռատ . վարժ .